

Norges Vassdrags- Og Energidirektorat (nve)
Postboks 5091 Majorstua
0301 Oslo

Beiarn kommunes innspill til vilkårsrevisjon for Storglomfjordutbyggingen

Vi takker for muligheten til å komme med innspill til revisjon av konsesjonsvilkårene for Storglomfjordutbyggingen. Våre innspill baserer seg på vedtak gjort i Beiarn kommunestyre den 08. mai 2025, og er utelukkende knyttet til forhold i Beiarelva og sidevassdraget Gråttåga.

Kort om Beiarelva og sidevassdraget Gråttåga

Beiarelva er en av i alt 52 nasjonale laksevassdrag i Norge. Det gjør elva til et av de viktigste laksevassdragene i Norge, og svært viktig for lokalsamfunnet blant annet med tanke på naturbasert reiseliv. Ifølge lakseregisteret har Beiarelva i dag bestander av nordatlantisk villaks, sjørøret og sjørøye. Bestandstilstanden til laks er svært god (2015-2019), sjørøret moderat (2021) og sjørøye truet (2013). NTNU vitenskapsmuseet gjennomførte bestandmålinger mellom 2017-19 og med svært få tilslag på sjørøye i fangstene stilte de spørsmålet om man kan anse at Beiarelva lenger har en bestand av sjørøye.

Det har vært to store kraftutbygginger i Beiarvassdraget. I 1960 ble sideelva Arstadelva som renner ut i Beiarelva overført til Gildeskål og Sundfjord kraftverk, og i 1987 fikk Statkraft Energi AS konsesjon for Storglomfjordutbyggingen, noe som medførte at 94 km² av nedslagsfeltet til Beiarelva ble overført til Storglomvatnet i Meløy.

På 1960-tallet ble det bygd fem laksetrapper i hovedelva i de tre fossefallene Høgforsen, Førholmen og Bruforsen. Det diskuteres fortsatt om disse noen gang har fungert. Disse fem fisketrappene er i dag under rehabilitering, men arbeidet der har stoppet opp på grunn av likviditetsutfordringer.

Gråttåga er et sidevassdrag til Beiarelva og renner ut i de øvre delene av hovedelva oppstrøms de øvre fisketrappene i Bruforsen. Gråttåga er særlig brepåvirket og har betydelig kaldere vann enn for eksempel hovedelva. I forbindelse med de fiskebiologiske undersøkelsene til NTNU Vitenskapsmuseet fra 2017-19 påpekte de i sluttrapporten at Gråttåga vil kunne være sentral om det skulle bli aktuelt med en reetablering av sjørøye særlig på grunn av gunstig temperatur i elva. Gråttåga nedenfor bekkeinntaket er i dag regnet som en sterk modifisert vannforekomst på grunn av fraføring av en betydelig andel av vann som overføres til Storglomvatnet i Meløy.

Vannforskriften og Norges forpliktelser til EUs vanndirektiv

Vannforskriften og Norges forpliktelser til EUs vanndirektiv står svært sentralt i denne vilkårsrevisjonen. Vi kommer ikke til å gå inn i detaljene når det gjelder mål i forhold til vannforskriften, men vi er alle kjent med at hovedmålet med vannforskriften er at alle vannforekomster **skal** nå minst god økologisk- og kjemisk tilstand, og i motsatt tilfelle **skal det settes inn tiltak** slik at de oppnår minimum god økologisk- og kjemisk tilstand.

Beiarelva og Gråttåga er delt opp i henholdsvis tre og to vannforekomster. «Beiarelva opp til Høgforsen» er regnet som en vannforekomst, «Beiarelva fra Høgforsen og opp til Staupåmoen» er en vannforekomst, mens «Beiarelva øvre» er en vannforekomst. I gråttåga har vi henholdsvis «gråttåga nedstrøms bekkeinntak» og «Gråttåga oppstrøms bekkeinntak.»

De to nedre vannforekomstene i Beiarelva har i dag statusen «svært dårlig økologisk tilstand.» Det er flere årsaker til at de har denne statusen og deler av årsaken til denne statusen tilskrives Storglomfjordutbyggingen. Det går fram i vann-nett portalen at årsaken til at nedre del av Beiarelva har svært dårlig økologisk tilstand skyldes flere momenter, men det som er knyttet opp mot kraftutbyggingen er «hydromorfologisk endring ved overføring av vann.» En sekundær effekt med fraføring av vann har man trukket fram at fraføringen av vann trolig har ført til økt sedimentasjon av finpartikulert materiale som tetter igjen hulrom som yngel- og ungfisk laks, ørret og røye er helt avhengige av for å kunne vokse opp til å bli voksne individ.

I den midtre delen av Beiarelva som går fra Høgforsen og opp til Staupåmoen er det også flere årsaker til at vannforekomsten har «svært dårlig» økologisk status. De som er knyttet til Storglomfjordutbyggingen er «fysisk endring grunnet forbedring av fiskeaktivitet» som innebærer et brudd i elvekontinuiteten som følge av ødelagte fisketrapper. Med andre ord fungerer fisketrappene i dag som et vandringshinder for laksefisk. Denne negative påvirkningen har ifølge vann-nett en stor påvirkningsgrad som er medvirkende årsak til at vannforekomsten har svært dårlig økologisk status. Også i denne vannforekomsten er «hydromorfologisk endring ved overføring av vann» en av de viktige årsakene til at vannforekomsten innehar svært dårlig økologisk status. Dette momentet har en større påvirkningsgrad i denne delen av elva da effekten av fraføring av vann blir større jo høyere opp i vassdraget man kommer, med medvirkende større problemer med sedimentering av finpartikulert materiale som tetter igjen hulrom til yngel og ungfisk. Med mindre vann i elva går vannføringen ned, farten i vannet går også ned og transportkapasiteten blir dårligere. Flomtoppene vil nødvendigvis også reduseres og i flere tilfeller utebli, slik at man får ikke «vasket ut» de finpartikulære sedimentene.

Den øvre delen av Beiarelva har status som «sterkt modifisert vannforekomst», da påvirkningen fra «hydromorfologisk endring ved overføring av vann» er så stor at vannforekomsten faller utenfor de bestemmelsene som gjelder for en «vanlig» vannforekomst. Her vil påvirkningene være aller størst i forhold til tetting av hulrom som følge av sedimentering av finpartikulært materiale.

Gråttåga nedstrøms bekkeinntak er også karakterisert for å være en «sterkt modifisert vannforekomst» som følge av påvirkningen av «hydromorfologisk endring ved overføring av vann». Også her er det store problemer knyttet til sedimentering av finpartikulært materiale som følge av sterkt redusert vannføring og transportkapasitet i elva. Vannforekomsten i Gråttåga som ligger oppstrøms bekkeinntaket er ikke påvirket av reguleringen og er derfor i god økologisk- og kjemisk tilstand.

Et sentralt moment som ikke er lagt vekt på i karakteriseringen av vannforekomstene i Beiarelva og Gråttåga er fraværet av en spesiell art blant laksefiskene i Beiarelva, nemlig **Sjørøya**. Sjørøya i Beiarelva er regnet som den sørligste elvegytende sjørøye, og eneste slag i Nordland, med andre ord unik. NTNU vitenskapsmuseet pekte i sin rapport fra 2017-19 på at fraføringen av kaldt brevann fra Beiarelva og Gråttåga har gjort at den mistet sitt konkurransefortrinn ovenfor villaks og sjørret, og har mer eller mindre forsvunnet fra Beiarelva. Sett i lys av EUs vanndirektiv er det svært alvorlig at en så spesiell art er mer eller mindre borte som følge av Storglomfjordutbyggingen. Dette burde også være en av hovedårsakene til at vannforekomstene i Beiarelva og Gråttåga har statusen «svært dårlig økologisk tilstand.»

Erosjonsutfordringer knyttet til reguleringen

Høsten 2023 ble det utført laserskanning med grønn laser fra fly over Beiarelva opp til Høgforsen. Innhentet data ble prosessert til blant annet digital terrengmodell (DTM) og høydekurver. Det spesielle med grønn laser er at den går gjennom vann, slik at den ble brukt til batymetri i Beiarelva. Den digitale terrengmodellen viser altså dybde- og bunnforhold i Beiarelva.

En slik nøyaktig batymetri kan benyttes til mye, for eksempel til planlegging av ulike tiltak basert på vurderinger ut fra erosjon og endringer i dybde- og bunnforhold. Den digitale terrengmodellen fra laserskanningen høsten 2023 er et øyeblikksbilde. Et slikt øyeblikksbilde kan være interessant i seg selv, men det viser ikke endringer i dybde- og bunnforhold over tid. For å kunne gjøre gode vurderinger av for eksempel erosjon, er vi avhengige av å gjenta prosessen med datainnhenting og produksjon av DTM.

For Beiarelva som regulert vassdrag er det særlig flomtoppene fra sedimentproduserende sidevassdrag som har blitt mindre. Vi har også grunn til å tro at flomtoppene for Beiarelva ved målestasjonen på Selfors bru har blitt varig redusert. Samtidig har vi fremdeles flommer i Beiarelva der vannføringen går ut over breddene. Disse forholdene kan i samspill ha ført til at sedimenttransporten under flom overstiger sedimentproduksjonen fra sidevassdrag, inntil Beiarelva finner et nytt ekvilibrium. I en slik fase vil et overskudd av transportkapasitet i Beiarelva nødvendigvis medføre økt erosjon.

Fra tidligere er Beiarelva i høy grad erosjonsforebygget. Et overskudd av transportkapasitet vil da medføre at elva graver der den kommer til, altså i bunn. Det er nå ca. 30 år siden utbyggingen av Saltfjellet-Svartisen, og etter større flomhendelser mener vi å se et helhetsbilde der flere erosjonsforebygginger langs Beiarelva er i ferd med å kollapse på grunn av undergraving av forebyggingsfoten. Disse vurderingene er basert på visuelle observasjoner etter flomhendelser. Hvis vi fikk på plass et fast intervall med batymetri utført med grønn laser hvert 5. eller 7. år, ville vi få et mye bedre datagrunnlag til å gjøre slike vurderinger.

Gjeldende konsesjonsvilkår

Den gjeldende Konsesjonen for Storglomfjordutbyggingen ble vedtatt i 1987 og kan nok historisk sett karakteriseres som en konsesjon av «nyere dato», noe som gjenspeiles i de gjeldende vilkårene. Man finner flere vilkår i denne konsesjonen som ligner mye på moderne naturforvaltningsvilkår som man finner i oppdaterte konsesjoner. Hele poenget med denne og andre vilkårsrevisjoner er å innføre avbøtende tiltak som skal hindre potensielle naturforringelser, og til og med reversere noen av de forringelsene på natur og miljø som er forårsaket av reguleringen. Det er derfor viktig at man beholder de konsesjonsvilkårene som

man anser å kunne ha en avbøtende effekt og bedre miljøforholdene i Beiarelva. For å gjøre de vilkårene mer moderne og effektive, vil det være nødvendig å spisse de, og gjøre de mer konkrete. Å fjerne vilkår som vi mener allerede er viktige og gode, slik Statkraft foreslår med for eksempel pkt 18 (fisk og vilt) II bokstav j: «Reguleringsanleggenes eier plikter etter nærmere bestemmelse av Miljødepartementet å bekoste endring, påbygging og justering av eksisterende fisketrapper, og sørge for nødvendig vann til trappene. Konsesjonæren kan dessuten tilpliktes å anordne fisketeller og fiskefeller i trappene etter nærmere bestemmelse av Miljøverndepartementet. Dette punktet mener vi er såpass sentralt i forhold til avbøtende tiltak, at bør være med videre og heller spisses i de nye konsesjonsvilkårene.

Oppsummering med våre konkrete innspill til revisjonsprosessen.

Når vi ser de utfordringene som er i Beiarelva og Gråttåga i dag, nesten 30 år etter Storglomfjordutbyggingen er det ingen tvil om at reguleringen har forringet vassdragene. Dette er selvfølgelig forventet, men spørsmålet blir da om forringelsene er større enn det som er akseptabelt og om det da er mulig å gjøre tiltak som vil forbedre vassdragene innenfor akseptable økonomiske rammer. Vi mener at det er fullt mulig å gjøre enkle tiltak som vil kunne forbedre vassdragene betraktelig, og nå målene om minimum god økologisk tilstand i store deler av vassdragene.

Det viktigste tiltaket vil være å ferdigstille fisketrappene i Høgforsen, Førholmen og Bruforsen. Dette vil fjerne bruddet i elvekontinuiteten og det vil legge til rette for å bygge opp en robust stamme av både villaks og sjørørret i vassdragene, og det vil være mulig å reetablere sjørøya da de påbegynte fisketrappene er dimensjonert for at alle de tre artene av laksefisk skal kunne vandre opp trappene. Vi mener at Statkraft med utbyggingen og de konsekvenser den har medført bør pålegges et mye større ansvar for ferdigstillingen og drift av fisketrappene. Ut ifra gjeldende konsesjonsvilkår som omhandler fisketrappene bør Statkraft derfor pålegges å ferdigstille det resterende arbeidet med fisketrappene, samt ha ansvar for fremtidig drift av trappene. En spissing av konsesjonsvilkåret kan ha følgende ordlyd:

«Reguleringsanleggenes eier plikter etter nærmere bestemmelse av Miljødirektoratet: Å bekoste ferdigstilling av påbegynte arbeider med de nye fisketrappene i Høgforsen, Nedre, midtre og øvre Førholmen samt Bruforsen. Å bekoste drift og vedlikehold av fisketrappene.»

Det er verdt å merke seg at det tidligere «Direktoratet for naturforvaltning» i sin rapport «Handlingsplan for restaurering av fisketrapper for anadrome laksefisk (2011-2015) (DN-rapport 7-2011) også pekte på at det kunne være på sin plass at regulanten bekostet hele fisketrapp-rehabiliteringen i Beiarelva (se vedlegg 3 s 32 i nevnte rapport)

Videre vil det være viktig at man gjør gode tiltak for å bote på problematikken med sedimentering av finpartikulært materiale. I moderne naturforvaltningsvilkår er det naturlig at det blir gjort gode habitatforbedrende tiltak til fordel for gyte- og oppvekstsvilkårene til laksefisk. Vi ønsker at det i vilkårene kommer inn et punkt om avsatte midler til å gjennomføre habitatforbedrende tiltak og midler til fiskebiologiske undersøkelser ved behov.

Et forslag til vilkår kan ha følgende ordlyd:

«Regulanten skal påkoste undersøkelser og habitatforbedrende tiltak som anses som nødvendige for å rehabilitere og gjenopprette gyte- og oppvekstområdene ovenfor fisketrappene.

I forhold til utfordringene med erosjon i de nedre delene av Beiarelva som nevnt ovenfor ønsker vi følgende punkt i konsesjonsvilkårene:

«Regulanten skal påkoste batymetriundersøkelser av Beiarelva ved behov., og minimum hvert 5 -7. år. Regulanten skal bekoste erosjonssikring/forebygging for kritisk infrastruktur langs beiarvassdraget, hvor det er påviselig at årsaken kommer fra regulering av vannstand grunnet kraftutbyggingen.»

Avslutningsvis håper vi at våre innspill tas med i diskusjonen videre og vi er gjerne med og diskuterer disse og andre aktuelle tema i konsesjonsvilkårene om det skulle være behov for det.

Med hilsen
Beiarn kommune

Torbjørn Grimstad
Kommunalleder teknisk og landbruk

Thomas Sørensen
Fagleder plan og miljø

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur